

INLEDNING

Därför vill jag falla på knä för Fadern, efter vilken allt vad fader heter i himlen och på jorden har sitt namn.¹

Den som säger Fader säger auktoritet, och det är just det som är problemet med den första satsen i trosbekännelsen idag. Auktoriteten var hos en äldre generation oemotsagd, och efter att den hade lett oss till gränsen för en total utplåning av hela vår civilisation under första hälften av nittonhundratalet, verkade den installera sig på nytt, utan komplex, på ruinerna av den gamla världen. Det var då det blev revolt och en hel generation bröt ut i en hejdlös, nästan patologisk reaktion mot allt som gjorde anspråk på att äga någon form av myndighet.

De som var med minns den tidens slogan, många av dem kvicka och fräcka: ”det är förbjudet att förbjuda” stod det i tjocka bokstäver på Sorbonnes murar. ”Make love, not war”. Kriget kastade ännu sin skugga och man fruktade ett nytt som med kärnvapen skulle förinta hela länder. Ju mera epoken avlägsnar sig i tiden, desto tydligare blir det hur ångestladdad den var.

Det var en intensivt intellektuell period – aldrig har väl politik och psykologi diskuterats som då – och ändå kan den knappast kallas rationell. Allting var passionerat, och emellanåt slog det över: hippierörelsens ibland totala lössläpplighet och den extrema vänsterns terroristaktioner var inte längre välartikulerade alternativ, bara primalskrik. Bilden av Lenin och Che Guevara och hela marxismens pantheon svävar över dessa decennier, men den som verkligen har präglat sextiotalsgenerationen och indirekt oss alla är Freud.

Freud betraktade fadersrollen som ytterst betydelsefull i vad som kunde kallas det mänskliga komplexet. Hans teori om det ursprungliga fadermordet får väl betraktas som en trossats men det var ändå han som först belyste faderns problematiska roll i det växande människobarnets liv. Det kunde inte annat än ha en långvarig och djupgående effekt på hur kristna betraktar Gud, fadersgestalten över andra.

Den egentliga utmaningen för den kristne är emellertid att utgå ifrån vad vi har hört från Gud, inte vad vi har hört från människan och vetenskapen, och träda in i en dialog. Ifråga om auktoritet och faderskap är det Gud som är modellen, inte människan och hennes snåriga psykologi, hur insiktsrika våra upptäckter än kan vara. Därför är frågan: vad har Gud uppenbarat för oss om sig själv? Vilket språk har han talat?

Allting filtreras genom våra sinnen, därför har han talat till oss ”många gånger och på många sätt”, och till slut också ”genom sin son” (Heb 1:1-2). Sonen har talat ett språk av handling: han omskriver Guds vilja i påtagliga former och blir själv till det orubbliga tecken som skall ”dra alla människor till sig” (Joh 12:32). Gud har trätt ut ur språket och

¹ Ef 3:15

tanken för att uppenbara sitt Ord i materia, i kött och blod. I Sonens förhållande till Fadern kan vi alltså lära känna Faderns väsen.

Gud och gudsbegreppet är förvisso inblandade i människopsyket, men beror inte enbart på oss; vi har också bilder av andra människor inom oss och ändå finns den andra människan också i sig, utom räckhåll för mitt sinne, radikalt annorlunda. Det är Personens mysterium, och ibland kan gester, handlingar och även fysisk beröring säga mer om Personen än många ord. Gud har blivit människa för att vi skall kunna mötas ansikte mot ansikte med Fadern i Sonen (Joh 14:9).

Det är i frågan om detta tolkningsföreträde som man kan notera en viss osäkerhet idag. Den freudianska tolkningen av fadersgestalten (och andra av samma slag) kommer inte från Jesu uppenbarelse av Gud Fader. Den hämtar sitt material uteslutande från oss själva, som är märkta av synden.

Till följd av synden har vi blivit ett slagfält där själviska, maktfullkomliga och livsfördärvande böjelser kämpar mot längtan efter att resa sig upp ur tingens djungel och se Gud. Under sådana omständigheter är det inte underligt att fadersgestalten blir skrämmande. Han representerar makt och förbud; det är han som galler, också och kanske främst vad beträffar sexualiteten.

Man kan inte göra abstraktion av synden. I dess värld är den främsta känslan skam och rädsla, och under den trots och vrede. Detta är det universum i vilket Freuds studier passar in, och det är också vår verklighet.

Om vi förväxlar den med Guds verklighet och uppfattar den som ett absolut blir det svårt, ja, nästan omöjligt att verkligen kalla Gud Fader. Då vill man hitta alternativ eller förmildrande omständigheter, någonting som skall visa att Gud egentligen inte är fader, åtminstone inte enbart fader.

Man kan lockas av en pseudo-mystik terminologi, där Gud är en avgrund, ett moln, någonting osägbart stort som man försvinner i, bara inte en auktoritet man måste stå till svars för. Men detta tillvägagångssätt relativiserar eller förringar syndens roll i världen, vilket får långtgående konsekvenser.

Naturligtvis finns det många som under uppmärksam läsning av Evangeliet inser att det inte är i ord och termer som problemet finns, utan i oss; att vi måste lyssna uppmärksamt efter det nya och förvandlande i Skriftens ord om Gud. Jesus är ju inte alls rädd för Fadern, han vänder sig till honom gång på gång, i tillitsfull bön eller i lovsång, i tystnad eller i ångest.

Han kallar honom inte ens för Fader, som vi gör med liturgisk högtidlighet i våra kyrkor, utan Pappa, Abba, som små barn gör än idag med sina fäder i Mellanöstern och överallt bland muslimerna i Asien. När det börjar dra ihop sig och han grips av ångest inför döden – därför att han är en verklig människa, och ingen människa utom den som har kvävt sina känslor kan åse döden utan ångest – ber han i yttersta tillit till sin far och säger, efter att ha beskrivit vad han känner: det är du som vet bäst. Låt det ske som du tror är bäst.

Den fallna människans halvt djuriska, halvt mänskliga, plågade och förvridna relation till den som vet bättre, Fadern, rätas ut och blir ljus i Jesus. Denne fader är annorlunda, han hotar inte, han håller inte fast vid sin makt. Det finns ”moderlighet” och ”uppoffrandet” i det sanna faderskapet.²

Guds pedagogi tar vår frihet som utgångspunkt och mål. Det är därför att han respekterar intill det yttersta vår frihet som Gud är Fader – omvändelsen av en fri människa är ett större verk än skapelsen av solsystem och materia.³

Detta rättar till perspektiven på ett håll. Fadern är inte hård och fördömande. Han förtrycker inte. Samtidigt är han inte heller undfallande och vek. Det är han som uppenbarar sig på Sinai under dåns och muller, men han är också den som kommer till Elia i en stilla susning. Han hatar ondska, avskyr hyckleri, uttrycker sig i de starkaste termer genom profeterna och river Israel och Juda i bitar för att få dem tillbaka på rätt väg, men han tar också emot den förlorade sonen och söker lammet som har gått vilse.

Vi kan känna igen honom i det bästa av våra jordiska fäder, som upprörs av det som hotar oss och gör allt för att hindra att vi gör oss själva illa. Det är alltid lite grumligt hos människorna, men ibland lyser det igenom, guldets blänker till: det är kärlek det rör sig om. Det är detta det handlar om med Gud i hela Bibeln, även i de svårbegripliga stycken som talar om hans ”svartsjuka” och ”vrede”.⁴ Fadern inte bara äger auktoritet, han utövar den med passion, han älskar lidelsefullt och tar risker med sin kärlek, även risken att bli missförstådd.

Om kyrkofäderna talade om Gud avsåg de alltid Fadern om inget annat angavs, precis som Paulus. Det finns ingen opersonlig gudom ”bakom” de tre Personerna i Treenigheten. Gud är Treenighet och Fadern är Ursprung, alltid Fader till någon, det vill säga till Sonen och dem som har blivit hans syskon.⁵

De gamla religionerna i Mesopotamien och Egypten visste mycket väl att Gud är fader, men nästan alltid i kollektiv bemärkelse, eller möjligen i förhållande till landets regent. Gud som den store Livsalstraren har aldrig varit obekant; men att vara son till en sådan fader är att alltid vandra i hans skugga, som det förresten i ganska hög grad är inom islam (där fadersbegreppet inte finns, men väl förhållandet). Någon egentlig frihet kan inte komma på tal, Guds makt är så ofattbart mycket större.

Vad vi finner i uppenbarelsen är emellertid att just friheten står i mitten av det mänskliga dramat. Friheten öppnade vägen för frestelsen och fallet, friheten ligger till grund för Israels irrande genom historien, friheten återupprättas när Jesus, den andre Adam, visar tillit till Fadern ända in i döden, övertygad om att han inte döljer någonting för honom, inte vill annat än hans bästa och skall ge honom livet även om allt verkar förlorat – i motsats till Adam i Eden, som lyssnade till ormens tal om makt.

² Clément

³ Garrigues

⁴ Daniélou

⁵ Marchel

Vi är fria i förhållande till Fadern, vilket är någonting fullkomligt radikalt och nytt. Gud har gett oss frihet för att själv bli accepterad i frihet. Han äger all makt på jorden och i himlen, men vill inte, kan inte använda den för att tvinga oss. Han kan bara uppenbara sin kärlek för oss och vänta på vårt svar – som en tiggare, säger somliga kyrkofäder med häpnadsväckande djärvhet. Att sedan kärleken kan ta sig ganska våldsamma uttryck vet alla som har uppfostrat barn. Att kärleken efterhand ändå alltid känns igen vet alla som har blivit uppfostrade med den.

Men vilken oerhörd skillnad är det inte på vår lidelsemättade och med själviskhet blandade kärlek och den kärlek som Gud är och som vi är kallade att träda in i! Det finns inte rum för någon medelmåttig eller slapp kärleksuppfattning i det hisnande och samtidigt underbart livgivande treenighetsmysterium som uppenbarelsen öppnar för oss.⁶ Därför måste vi alltid återvända till Jesu förkunnelse om Fadern, vars höjdpunkt är hans död och uppståndelse.

Risken finns ju alltid att vi, när vi talar om kärlek, långsamt och utan att själva märka det – ungefär som när man sjunger utan instrumentalt ackompanjemang och går ned en halvton – börjar tala om Guds kärlek som om den vore likadan som vår egen när det egentligen borde vara tvärtom, en ständig strävan efter förvandling.

För att verkligen kunna förstå hur Gud är Fader krävs en lång förvandlingsprocess av vårt sinne. Vi är ett inkarnationsfolk, inte ett bokens folk. Därför behöver vi andliga fäder, som kan möta personen i det fördolda och genom en särskild kallelse öppna vårt sårade hjärtas dörrar för Andens ljus och förvandlingskraft.⁷

Vi behöver dem för att lära känna vår ”abba”: hans ovillkorliga vrede till allt som hämmar och förstör våra liv och hans stora glädje över att vi finns – ty ”han gläder sig över dig med lust, han tigger stilla i sin kärlek, han fröjdas över dig med jubel” (Sef 3:17).

Johannes Sandgren

⁶ Lossky

⁷ Higoumen Simon